

stredeným sprievodcom, nenastavujú priaznivejšiu tvár. So všetkou vážnosťou nabádajú k procesu pozorného čítania a porozumenia, ktoré prebieha v súradniciach reflexie a zosilnenej sebareferencie. Tá nás dokáže očariť, zintenzívniť pociťovanie vlastných pocitov a nasmerovať nás na registráciu mentálnych zážitkov. Posúvaný priesečník medzi každodenným a textovým však negatívne ovplyvňuje priebeh presnej interpretácie. Tá má totiž podobu prvého kroku, za ktorým príde celkom určite niečo neznáme.

Karol Csiba

MATEJOV, Fedor: LEKTÚRY. Bratislava : SAP, 2005. 224 s.

„*Transparence is the highest, most liberating value in art – and in criticism – today.*“ Susan Sontag, *Against Interpretation* (1964)

Základ knižného výberu Fedora Matejova *Lektúry* tvoria autorove štúdie z rokov 1984 – 2004, ktoré sa zaoberajú rekonštrukciou slovenskej lyriky po roku 1945, zasadenej predovšetkým do otvorenej literárnej situácie šesťdesiatych rokov, jej kontextovosťou, teoreticky precizovanou analýzou a interpretáciou. Výnimku tvorí text venovaný neskoršej prozaickej tvorbe Dominika Tatarku, ktorým autor skúša „vodidlá lektúry“ aj na poli slovenskej prózy. Matejov sa v knihe sústredil na dielo básnikov Jána Ondruša, Jozefa Mihalkoviča, Milana Rúfusa a Ivana Laučíka, ktorých „básnické iniciatívy“ spadajú do spoločného obdobia rokov 1956 – 1965. Autor ich chronologicky vymedzil v rámci štúdie *Básnické iniciatívy 1956 – 1965* (*Slovenské pohľady*, roč. 104, 1988, č. 4, s. 49 – 59; č. 5, s. 39 – 50) a definoval rok predtým ako „*proces relatívnej autonomizácie a individualizácie kritického súdu*“ v štúdiu *Štvrtstoročie súčasnej slovenskej lyriky* (*Slovenská literatúra*, roč. 34, 1987, č. 2, s. 181 – 192). Matejo-

vov vedecký záujem o „lyrickú situáciu“ tohto obdobia doplnil ešte prehľad literárnohistorických textov *Poézia po roku 1945 v dejinách literatúry* (*Slovenská literatúra*, roč. 55, 1988, č. 1, s. 66 – 72), štúdia *Poézia po symbolizme* (u M. Pišúta, M. Rúfusa, J. Števéčka a ďalších) v *Slovenskej literatúre* (roč. 49, 2002, č. 4, s. 310 – 316), ako aj príspevky v antológii *Čítame slovenskú literatúru*.

1. Dobrodružstvo

Výber štúdií Fedora Matejova vyšiel síce pod zdržanlivým, asketickým názvom *Lektúry*, ale u svojich doterajších čitateľov-recenzentov evokoval spoločný pocit vzrušujúceho dobrodružstva aktualizujúcej re-lektúry slovenskej literatúry. V príspevku *Čítania Fedora Matejova*, komentujúcim Matejovovu ťažiskovú štúdiu *Lyrika ako „paradigma“ lektúry*, Peter Zajac píše o lyrických textoch z obdobia konca päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov ako o jadre „*Matejovho dobrodružstva čítania*“ (*Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 6, s. 460 – 462). Literárny kritik Jozef Bžoch, nadväzujúc na slovo „dobrodružstvo“, dal svojmu recenznému článku o Matejovom knižnom súbore názov *Dobrodružstvo interpretačného čítania* (*SME*, 16. 2. 2006) a bližšie vysvetlil rozsah tohto spojenia takto: „*Interpretačné čítanie je pre Matejova malým dobrodružstvom, lebo jemu nestačí bežná prechádzka po texte básne. On sa do nej ponára, prehmatáva celý jej organizmus, zachytí sa všetkého, čo je ešte nevysvetliteľné a čomu on nájde príslušnú kauzalitu, dôvod, zmysel.*“ Dobrodružstvo čítania je jednak nesamozrejmosťou, „scudzením“ a „ozvláštnením“ samotného aktu profesionálneho, „píšuceho čítania“ („schreibendes Lesen“), jednak odkazuje na nevysvetliteľnosť a ne/od/čitateľnosť literárneho textu, vzpierajúceho sa analytickému, rozumejúcemu či interpretačnému čítaniu. Význam slova „dobrodružstvo“ zahŕňa ešte prekonávanie prekážok, zvratov a ruptúr, ako aj hypotetické riziko stroškotania. Preto aj „*náhodný návštevník z imaginárnejšej oblasti čítania a interpretovania literárnych textov*“, ktorý vstupuje do textu-sveta Fedora Mate-

jova, musí rátať s tým, že komplikovaný jazyk literárneho vedca (jeho „*nekontrolované vršenie enumerácií*“) sa predsa vzpiera „rýchlemu čítaniu“, ale krok za krokom fixuje orientačné body pre svojho čitateľa, obnažuje fungovanie svojho mechanizmu a sám seba dekonštruuje, kým čitateľ ovládne metodiku čítania a začne celok knihy rekonštruovať, t. j. začne „nejako rozumieť“.

Táto recenzná lektúra Matejovových lektúr chce byť „úprimnou lektúrou“ a nepredstiera celkové porozumenie knihy. Zaoberá sa predovšetkým dekonštrukciou štúdií do jednotlivých, v knihe často sa opakujúcich, a preto aj bližšie definovateľných hesiel. Týmto usporiadaním fragmentárneho pojmového katalógu lektúry sa neusiluje bezvýhradne dosiahnuť úplnú rekonštrukciu zmyslu, takto rozostretého do jednotlivých krokov, ale priezračne protokoluje niekoľko „možných čítaní“ Matejovových čítaní.

2. Lektúra, resp. interpretácia/Interpretácia, resp. lektúra

Kľúčové miesto pojmu „lektúry“ („čítania“) nielen v názve, ale aj v obsahu knihy si zasluží podrobnejší komentár v súvislosti s diskusiou, ktorú iniciovali príslušníci tzv. „Yale-Critics“ a ich zborník *Deconstruction and Criticism* s príspevkami Paula de Mana, J. Hillis Millera, J. Derida, G. Hartmana a H. Blooma (1979). „*Aj bez riskantného púšťania sa do meandrov dekonštrukcie P. de Mana*“ a jeho *Alegórie čítania* (1979), teda rešpektujúc diskretný návrh autora, dovoľm si stručne načrtnúť kontúry tých „metamorfóz hermeneutiky“ na konci sedemdesiatych a na začiatku osemdesiatych rokov, ktoré tvoria inšpirujúce pozadie autorových štúdií. Vo svojej rovnomennej úvodnej štúdii k zborníku *Texte und Lektüren* (1996) rozlišuje Aleida Assmannová tri fázy hermeneutiky (ars critica): hodegetickej, filologickej a dekonštruktivistickkej. V prvej fáze (Deuten als Dolmetschen) sa úloha interpreta podobá úlohe prekladateľa, ktorý namiesto „bezmocného“, „slepého“ čitateľa premieňa nezrozumiteľné znaky textu do zrozumiteľných a prostredníctvom svojej špecifickej „extra textovej“ a „nadľudskej“ výkladovej kompetencie do-

dáva textu význam. Prechod do druhej fázy (Verstehen) naznačuje rehabilitáciu čitateľa, ktorého úloha spočíva v extrahovaní zmyslu od textu. Spojenectvo medzi komplikovaným, ťažko dešifrovateľným a nezrozumiteľným textom a jeho akademickou interpretáciou je počas druhej fázy inštitučne zabezpečenou konšteláciou moci. Interpretácia suplovala funkciu toho, čo samotné texty zavrhlí: koherentnosť, logiku a kontinuitu. Počas tretej fázy (Inversionen) odhalila dekonštrukcia takú stratégiu čítania, ktorá textom vrátila naspäť cudzosť a „nečitateľnosť“ namiesto toho, aby ich ďalej prekladala do zmyslu alebo obetovala v mene porozumenia. Fáza dekonštruktivistickkej hermeneutiky je pre naše čítanie Matejova najzaujímavejšia, lebo vedie k otázke vzťahu medzi interpretáciou a lektúrou.

Pre Matejova kľúčové slovo „lektúry“ súvisí s poslednou metamorfózou hermeneutiky, počas ktorej sa čítanie ako doterajšia samozrejma a nenápadná podmienka a príprava pre interpretáciu mení na hlavný koncept literárnej vedy. Postup, ktorý sa počas sedemdesiatych rokov všeobecne definoval ako „interpretácia“, sa od počiatku osemdesiatych rokov podľa Assmannovej nazýva „čítanie“. Pozdvihnúť čítanie na takú úroveň znamená najprv „*spomaliť, radikalizovať a absolutizovať*“ jeho základnú aktivitu, sústrediť sa na operatívny moment významového utvárania a na samotnú cestu k výkladu, interpretácii či porozumeniu. Ako ďalej zdôrazňuje Assmannová v tej istej štúdii: „*Nicht mehr darauf scheint es anzukommen, mit Wissen und Sinn beladen aus den Texten wieder emporzusteigen, sondern in diese tiefer einzudringen und sich in ihnen zu verstricken.*“

Čítanie Matejovových štúdií z obdobia 1984 – 2004 v súvislosti s touto synchronne prebiehajúcou diskusiou o hraniciach interpretácie osvetlilo určité jemné premeny v autorovom pojmovom spektre. V období pred rokom 1989 používa Matejov najčastejšie spojenie „analytické čítanie“, počas deväťdesiatych rokov je reč o kompetencii „rozumejúceho čítania“, kým v najnovších príspevkoch sa niekedy stretávame s pojmom „alegorickej lektúry“, ale dominuje kompromisný pojem „interpretačné-

ho čítania“. Tieto jemné pojmové rozlíšenia majú však spoločný dôvod – hľadanie alternatívy pre „*zdlanerie scesí (Holzwege) literárnej interpretácie lyrického textu*“.

3. Parafraza/Preklad/Domestikácia/Disciplinovanie

Pochybnosť autora o perspektívach interpretácie je motivovaná „*postupným uvedomením si určitej hranice, ktorá sa črtá v desaťročia pretrvávajúcom pôsobení estetického a poetologického štrukturalizmu ako paradigmy interpretácie, resp. lektúry, a lyriky zasa ako paradigmy textu, čo si presne takéto gesto vyžaduje, a na ktorom sa spätne toto gesto exemplárne osvedčuje*“. Skryto pôsobiaci „kruh“ prestáva fungovať, píše ďalej Matejov, a opisáním tohto diabolského kruhu ešte bližšie konkretizuje Assmannovej „konšteláciu moci“ a nadväzuje na názor de Mana, že literatúra nevyhnutne pestuje svoj vlastný formalizmus („*Literature necessarily breeds its own formalism*“). Vo svojej najnovšej štúdii K tvorbe J. Michalkoviča konca 60. a začiatku 70. rokov (2004) autor umiestňuje takto zobrazený „kruh“ do situácie literárnej kritiky šesťdesiatych rokov a kritizuje: „*Mal by to byť čitateľský, komunikačne demokratický kľúč k zložitým textom medzi Charybdou ich zatracovania za exkluzívnu nečitateľnosť a Scyllou esejisticko-publicistického parazitovania práve na nej*“.

Slovenská „druhá fáza hermeneutiky“ sa vyznačuje napätím „*medzi metodickým významovým rozborom tohto textu a skôr voľnejšou parafrázou jeho tematických konfigurácií*“, medzi hrubým prekladom básne do „*intuitívne vyhmátavanej, resp. vecne rekonštruovanej komunikačnej alebo životnej, masívnej, tematickej situácie*“ a technickejším prekladom „*do opisnej alebo štruktúrnej či historickej poetiky*“. Medzi opačnými pólmi techniky a intuície, uzavretosti a otvorenosti oscilujú interpretačné parafrázy a domestikácie „nezrozumiteľných“ textov, ktoré prekladajú „*nezmysel do zmyslu*“ alebo „*zostávajú radšej stát*“, namiesto toho, aby čítali „nečitateľné“ texty „ako ne/odčitateľné“.

Matejovova metodika čítania sa snaží dosiahnuť rovnovážnejší interpretačný model a navrhuje situovať medzi dva póly „*krehkejší, vratkejší estetický moment, ktorý sa potom až následne rozostupuje na spomenuté dve strany*“. Pojem „interpretačného čítania“ reflektuje jednak diskusné napätie medzi podporovateľmi interpretácie a čítania, jednak úsilie tieto dva opačné póly zmierniť a spojiť. „Interpretačné čítanie“ teda možno vnímať ako pokus o prelínanie postupov analýzy a parafrázy (príspevok Lyrika ako „paradigma“ lektúry), ako pokus o súčasné zasadenie textu do konexii „veľkého“ a „malého“ času, ako cestu k tomuto kulminačnému bodu potešenia, v ktorom sa „topológia“ a „poetológia“ v sebe vzájomne zrkadlia (Matejov použil príklad vzájomne sa potvrdzujúcej významovo štruktúrnej „vertikality“ Laučíkovej krajiny).

4. Nezrozumiteľnosť/Nečitateľnosť/„Čítaš, neprečítaš“

Prechod od druhej do tretej fázy hermeneutiky súvisí nepriamo aj s tvrdením Bělohradského v dvojitom motte k štúdii Lyrika ako „paradigma“ lektúry, že poézia je od konca šesťdesiatych rokov „*jaksi u konce*“. Ako píše Aleida Assmannová, počas druhej fázy hermeneutiky sa umelecký text dôkladne zmenil a túto premenu možno vidieť na kľúčovom slove „nezrozumiteľnosť“, kým pojem „ne/odčitateľnosti“, ktorým sa vyznačuje tretia fáza, je príznačný pre s tým súvisiacu hlbokú zmenu hermeneutického postupu. Pojmom „nezrozumiteľnosti“ ako epochálnym znakom umeleckej moderny po roku 1900 sa Assmannová hlasí k „štruktúre modernej lyriky“ Huga Friedricha, podľa ktorej sa moderná poézia nezaujíma ďalej o svojich čitateľov, je obskúrna a nevyžaduje porozumenie. Táto línia modernej poézie sa ďalej radikalizuje počas šesťdesiatych rokov v rámci opakovania avantgardy (neo-avantgardy, konkrétnej poézie) a aktualizácie štrukturalizmu (pozri bližšie úvodnú štúdiu Štrukturalizmus v slovenskej vede k antológii *Od iniciatívy k tradícii. Štrukturalizmus v slovenskej literárnej vede od 30. rokov po súčasnosť*, ktorá vyšla v spolupráci

Fedora Matejova a Petra Zajaca v roku 2005). Rehabilitácia avantgardy a štrukturalizmu revitalizovala diskusný priestor československých literárnych časopisov, čoho jemným náznakom bola napríklad téma k diskusii „O tzv. (ne)rozumiteľnosti poezie“ na stranách časopisu *Host do domu* v celom ročníku 1963. V úvodnom článku k diskusii bráni Jiří Opelík znovuobjavené zašifrované lyrické formy proti útokom čitateľov, sťažujúcich sa, že „*těm nerozumí nikdo*“. Aj keď píše, že „*působnost díla se tedy (naštěstí) neváže bezprostředně na srozumitelnost díla*“, autor dodáva, že „*působnost roste s porozuměním*“ a „*nesrozumitelná poezie (...) v sobě nese perspektivu budoucí srozumitelnosti*“.

Ako zdôrazňuje Jozef Bžoch, Matejova lákajú predovšetkým enigmatické básne spomínaných básnikov, „*kde je veľa skrytých významov*“. „*Napriek všetkým disparátnostiam, textologickým nevyjasnenostiam a vlastným interpretačným rozpakom*“ autor číta a vníma tieto básne, ktoré zostávali „*chladivo ,rezistentné‘, akoby sa vzpierali prírýchlým kritickým alebo interpretačným ,domestikáciám‘*“, ktoré sa však „*radikálne vymykajú z toho, čo môžeme poznať ako čitatelia modernej alebo široko chápanej súčasnej slovenskej poézie*“. Vystaví sa „*skôr ,vymieľaniu‘ alebo ,nekontrolovateľnému úniku‘ reči a zmyslu*“ celkom neprečítaných básní alebo preverí literárno-kriticky ustálený výklad často čítavaných básní. Ako upozorňuje Matejov, „*každé čítanie a interpretovanie sú zároveň elipsou, vynechávkou toho, čo sa vzpieralo zamýšľanému čítaniu, toho, čo ,čítaš, neprečítaš*“.

Pri vymedzení hraníc tejto „ťažko čitateľnej“ lyriky možno použiť katalóg pojmov mapujúcich oblasť slovenskej lyriky v druhej polovici 20. storočia, usporiadaný v rámci štúdie Lyrika ako „paradigma“ lektúry. Z hľadiska komunikačnej ekonomie sú to „ťažké“ (hermetické, enigmatické a šifrované) lyrické texty, ktoré tiahnu k lakonickosti (k askéze, nedostatkovosti, deficitnosti poézie Ondruša), k prozaizácii (napr. dlhších rozsiahlejších básní Mihalkoviča, so silnou prítomnosťou dejových sekvencií), k polytematickosti (Mihalkovičových *Zimovísk*), ku komplikovanosti (zauzlenosti a zvrst-

venosti) a cyklizácii (*Spôsob ticha* Mihalkoviča); básne zamerané na „*zastretú, znejasnenú komunikačnú situáciu*“, ktoré mimujú reč tela (poetika telesnosti u Ondruša) na reč sna, reč pamäti (pri viacerých spomienkových a návratných básniach), pred-ludskú alebo ne-ludskú reč (v Laučíkovej poézii); básne pôsobiace ako „solitér“, „jazykospytné“ a „ruptúrne“ básne.

5. Zlom/Zvrat/Ruptúra/Disparátnosť

Ako ďalej píše Assmannová v už viackrát citovanej štúdii: „*Texte auf ihre Unlesbarkeit hin zu lesen bedeutet (...) herauszustellen, was die Sinnproduktion notwendig verstellt: das Widerständige, Unzusammenhängende, Fragmentarische, Beziehungslose, Entzogene, Verlorene*“. Týmto uvažovaním nadväzuje na dekonštruktivistickú „apóriu“, ktorá vzniká na rozhraní medzi doslovnou a figuratívnou lektúrou a vzpiera sa každému pokusu fixovať jednoznačný význam. Matejov pracuje intenzívne s podobným pojmovým inštrumentáriom ruptúr, zvrátov, obrátov, zlomov, disparátnosti a žiada „*hľadať v umeleckých textoch tie miesta významových ,zvrátov‘, kde analýza a parafráza sa môžu šťastne prelínúť v identifikovaní nosnej figúry, trópu, rečového gesta*“. Koniec umenia, implikovaný od Bělohradského, nespočíva len v nezrozumiteľnosti a uzavretosti poézie, ale aj v predstieraní rozumenia a (spolu s de Manom) v zbytočnom dodávaní k textu. Ako píše Matejov: „*Sú to rozpaky a pochybnosti, prekrývané prevádzkou; sú to ruptúry textov, zahládzané ,rýchlým čítaním‘*“. „*Úprimne čítať*“ znamená teda najprv spomaliť, oneskoriť, odložiť akt čítania, ponoriť sa hlboko do ruptúrnej zvrstvenosti a reliéfnosti textu, akceptovať disparátnosť a rozpornosť, pochybovať, nevedieť sa rozhodnúť, „zajakávať sa“ – a otvorene a prierečne sa k tomu priznať.

6. Reliéfnosť? „Inak a reliéfnejšie“ – Zvrstvenosť

V súvislosti s pojmom zlomu si zaslúžia krátku úvahu ďalšie „geografické“ termíny re-

liéfnosti a zvrstvenosti. Kým reliéfnosť básne možno pozorovať na povrchu a na tom, čo je v texte zjavné (k tomu sa vyjadruje Peter Zajac a píše, že Matejov „rehabilituje povrch básne“), pojem zvrstvenosti zahŕňa penetráciu do hĺbky textu a do jeho „hĺbkovej štruktúry“. Matejov odhaľuje jednak konkrétnu „reliéfnosť“ básne, jednak jej zasunuté vrstvy. Zmierňujúcim spojivom týchto dvoch postupov je dôvera k priezračnosti textu, teda k tomu, čo samotný text „diskrétno obnažuje“.

7. Diskrétno obnažovať/Diskrétno inscenovať/Priezračnosť

Kým „filologické“ dekodovanie (rozlúštenie, dešifrovanie, odhalenie) textov je motivované komplikovanosťou textového zmyslu a úsilím fixovať význam, dekonštruktivistické čítanie sa inšpiruje textom, ktorý odmieta zmysel a sám obnažuje mechanizmy svojho fungovania. Dvojstranný interpretačný model (text + čitateľ) sa v dôsledku toho zužuje do modelu, ktorý konštituuje len bezhraničné písmo, „lebendige Buchstaben“ alebo jedine text.

„Aj bez nasledovania radikálnych krokov“ dekonštrukcie Matejov pripomína práve tieto dve pracovné kréda Paula de Mana, podľa ktorých sa text celkom osamostatňuje od svojho interpreta. Dekonštrukcia nie je po prvé „niečím, čo by sme k textu dodávali, ale je tým, čo ho vôbec konštituovalo“, a po druhé „lyrický text sám svojím významovým utváraním diskrétno obnažuje alebo náznakovo prezrádza nesamozrejmosť predpokladaného subjektu, jeho ‚hlasu‘, gestiky, vôbec nesamozrejmosť lyrického druhu alebo žánru, jeho celkovej intencie a ‚miesta v živote““. Matejovovo presvedčenie, že lyrický text sám diskrétno inscenuje svoje konštituovanie, súvisí ešte s názorom Zdeňka Mathausera, že dielo nám otvára „svou vlastní laborator“.

Toto presvedčenie hrá významnú metodickú úlohu pre Matejovovu interpretačnú lektúru textu z hľadiska jeho významového utvárania. V najstarších textoch zahrnutých do výberu si autor zvolil spoločný postup čítania synekdochicky voleného reprezentatívneho textu, na

ktorom možno analyticky, krok za krokom odhaliť výstavbu textu-sveta básnika a odkryť esteticky relevantné významové vrstvy textu. S takýmto postupom sa stretávame v štúdiách *Básnický text ako konštituovanie sveta* (1986), *K poetike Mihalkovičových Zimovísk* (1986) a *Báseň J. Ondruša Pamäť* (1984). Štúdie z deväťdesiatych rokov sa vyznačujú komentujúcim, „riskantnejším“ a „neekonomickejšim“ čítaním celkovej zbierky. Jej významové utváranie Matejov sleduje na pozadí preukázateľných alebo hypotetických kontextov, na ktoré „zjavne, fragmentárne alebo stopovo“ odkazujú jednotlivé básne. Takýmto intertextuálne a literárnohistoricky motivovaným postupom číta Matejov Ondrušovu zbierku *Šialený mesiac, Na prahu počítelnosti* Ivana Laučíka a skicuje tvorbu Milana Rúfusa. Jemnejšími rozlíšeniami možno vyčleniť postup akcentovania tematických dominánt na pozadí viacerých námetovo podobných textov v štúdiách *Askéza textu*, *Krajina u Laučíka a Tematické línie neskorej tvorby D. Tatarku ako vodidlá lektúry*. Osobitnou metodikou sa vyznačujú najnovšie texty K tvorbe J. Mihalkoviča konca 60. a začiatku 70. rokov a *Lyríka* ako „paradigma“ lektúry, v ktorých sa rozširuje predovšetkým rámec pre čítanie básní: rozsiahlejšie teoretické vymedzenie metodiky, širší repertoár možných literárnych paralel, otvorenejšia historická retrospektíva a sebareflexia.

Spoločným metodickým krédom všetkých štúdií je „diskrétno obnaženie“: po prvé presvedčenie, že lyrický text sám obnažuje či prezrádza svoje konštituovanie; po druhé autorovo obnaženie vlastnej „transparentnej metodickosti“ interpretačného čítania.

8. Exkurz – „Späť však k textu!“

Zo skutočnosti, že „*Fedor Matejov svoje nástroje neskrýva*“ (Peter Zajac, *Čítania Fedora Matejov*), vyplýva aj špecifická organizačná štruktúra knihy *Lektúry*. Charakteristickým znakom knihy sú početné paratexty (mottá a poznámky pod čiarou), viaceré výrazy v úvodzovkách, ktorými autor upozorňuje na ďalšie

„zvnútornené“ lektúry, a predovšetkým exkurzy (k „pamäti“ motívu, k povahe lyriky, k informelu „cesta“, k oféliovskému motívu, k veršu „každý sám na teba spomína“, k „tráve“). Ako píše Matejov, „postup čítania na miestach, ktoré si to budú vyžadovať, bude prerušený odbočeniami“. Takými „odbočeniami od hlavnej témy“ Matejov rozširuje a rozmnožuje hypotetické spôsoby čítania, pripája sa k dekonštruktivistickému krédu „spomaliť akt čítania“, prispieva k prehlbovaniu „semiotickej citlivosti“ voči literárnemu dielu a aktivizuje pamäť literatúry. Autor obratne balansuje medzi dvoma spôsobmi písania – „na margo“ („od vecí“) a „na vec“. O tom svedčia sebareflexívne poznámky „Preto späť k veciam evidentnejším!“ alebo „Späť však k textu!“, ako aj prípadne sebakritické vedomie, že „možno prekračujeme vratkú hranicu medzi argumentujúcou konštrukciou predpokladových vrstiev a čírou konštrukciou“. Prizračnosť tejto dynamickej metodiky možno vidieť na príklade poslednej poznámky pod čiarou k štúdiu Z úvah a poznámok o poézii I. Laučíka, ktorú autor neskôr rozšíril do samostatného textu Krajina u Laučíka.

Početné odbočenia od textu (vo forme exkurzu, poznámky pod čiarou či jednoduchého uvedenia do úvodzoviek) sú skrytou odpoveďou na otázky, „ako čítame“ a „čo čítame“. K otázke, „čo čítame“, možno pripojiť ešte otázku, „čo si pamätáme, že sme čítali“. Problém kultúrnej anamnézy básnických motívov je ďalšie vodidlo „intertextuálne motivovaných zrkadlových“, „paralelizujúco-obohacujúcich“ lektúr poézie, ako Matejov ukázal na príklade intertextuálnych súvislostí poézie Laučíka s nemeckou poéziou prekladanou na Slovensku (Brecht, Eich, Bachmannová, Enzensberger) alebo na príklade lektúry Mihalkovičovho cyklu *Spôsob ticha* cez jeho preklad Mándelštama.

Prostredníctvom ďalšej modifikácie otázky, „koho si pamätáme, že sme čítali“, do otázky, „koho si pamätá, resp. koho cituje autor“, sa pokúsime rekonštruovať „anamnézu“ lektúr čitateľa Fedora Matejova. Túto ťažkú úlohu možno obmedziť a sústrediť sa len na autorov viackrát citovaných v rámci knihy. Na základe toho nájde-

me aspoň niekoľko vodidiel pre „rozumejúcu“ lektúru Matejovových štúdií: Z. Mathauser, P. de Man, G. Bachelard, J. Lotman, M. Bachtin, R. Jakobson, M. Heidegger a G. Hegel.

9. „Zachytiť sa v jazyku“

Záverečná poznámka bude patriť zvláštnemu vzťahu medzi čitateľom-interpretom a básnikom. Ako možno zistiť z doterajších fragmentárnych úvah, medzi Matejovovým „píšucim čítaním“ a básnikovým „čítajúcim písaním“ sa vinie hodvábna niť príbuznosti duší. Dobrodružstvo „scudzenia“ a „ozvláštnenia“ lektúry, intertextualitu, ruptúrnu zvrstvenosť, reliéfnosť, diskkrétne obnaženie konštituovania textu, trúchlenie (ako naposledy aj jav „oneskoreného debutu“ či „nespísaných kníh“) – knihe *Lektúry* možno pripísať skoro všetky heslá Matejovovo interpretačného slovníka v súvislosti so slovenskou lyrikou po roku 1945. Výraz „zachytiť sa v jazyku“ si autor zapamätal od Mihalkoviča a pri písaní o lyrike sa nechal viesť nádejou, že „zachytenie v jazyku“ možno vpísať aj do „textu-výsledku“ práce nad básnickým textom. V tomto „vodidle písania“ je ďalšia príbuznosť medzi Matejovovým výberom štúdií a prácami dekonštruktivistov: úsilie zmenšiť rozostup medzi primárnym a sekundárnym textom („*the difference between them being delusive*“, ako píše Paul de Man) a destabilizovať ich pevné poradie.

10. „Opakované čítanie“/opätovne čítavať

Keďže sa vedľa seba dostali texty *Alegórie čítania, Lektúry* a jedno z možných recenzných čítaní čítania, dovoľm si modifikovať de Manov citát „*the interpretation of the sign is not, for Pierce, a meaning, but another sign. It is a reading, not a decodage, and this reading has, in its turn, to be interpreted into another sign, and so on ad infinitum*“ a dodať, že každé čítanie rodí ďalšie čítanie a potom ďalšie čítanie čítania, a tak ďalej ad infinitum.

Zornitza Kazalarska